

NIEUWSBRIEF

Vereniging Kinderen van Verzetsdeelnemers
1940 - 1945
35ste jaargang nr. 2, winternummer 2023

NIEUWSBRIEF

35e jaargang nr. 2, winternummer 2023
Verschijnt 4 x per jaar

Vereniging Kinderen van Verzetsdeelnemers
1940 – 1945 (KvV)
Oprichtingsdatum: 22 april 1989
KvK Rotterdam

SECRETARIAAT:

Stalpertstraat 110
2597 RW Den Haag
Tel.: 070 – 3544937, tussen 10 en 17 uur
Website: www.verzetskinderen.nl
E-mailadres: info@verzetskinderen.nl

PENNINGMEESTER:

Geelvinckstraat 93
1951 BB Velsen-Noord
Tel.: 0251 – 210283
Banknr. NL16 INGB 0000 195963 t.n.v. Vereniging
Kinderen van Verzetsdeelnemers 1940 – 1945

BESTUUR:

Henk Mreijen, voorzitter
Irene Rutte – Hermsen, penningmeester
Minka Kaszó, secretaris en PR
Marc Elskamp, algemeen bestuurslid

REDACTIE WEBSITE:

Minka Kaszó, inhoud
Dimitri Gazan en Marc Elskamp, techniek

REDACTIE NIEUWSBRIEF:

Minka Kaszó, eindredacteur
Technische assistentie: Jurgen Schouten en Marc
Elskamp
Drukkerij: Communicatiecentrum Magneet
Omslagtekening: Willy Diemer

De redactie behoudt zich het recht voor bijdragen te redigeren en/of bijdragen in te korten of niet te publiceren zonder opgaaf van redenen. Indien u een verhaal van meer dan 2 pagina's wil publiceren, neemt u dan vooraf contact op met de redactie. Bijdragen geven de persoonlijke opvatting van de schrijvers weer en zijn ter hunner verantwoording.

Kopij voor de Nieuwsbrief uitgave lentenummer 2024 moet tenzij anders afgesproken binnen zijn op uiterlijk 10 februari 2024. Liefst eerder. Adres: Redactie Nieuwsbrief KvV, p/a Stalpertstraat 110, 2597 RW Den Haag, mail: info@verzetskinderen.nl of bij de redacteur persoonlijk.

Het wordt zeer op prijs gesteld indien u uw bijdrage tikt in Times New Roman 10 en in 2 kolommen, dit bevordert het technisch klaarmaken van het blad. Levert u zo mogelijk foto's ook apart in.

INHOUDSOPGAVE

Colofon en inhoudsopgave	1
Voorzitter	2
Bijeenkomsten / lotgenotencontact	2
Haiku (gedicht)	3
Redactioneel	3
In Memoriam	3
Sachsenhausen Herdenking Vught 2023	4
Herdenking Brabants Gesneuvelden 2023	4
Herdenking Oranjehotel 2023	5
Bij de grafsteen van zijn vader	6
Vroege signalen, in het licht van Titus Brandsma	6
Getekend voor het leven in Dachau en Indië (boek lid)	7
Legion of Honor Award voor Dik de Boef	7
Dankwoord Dik de Boef	8
Soms sluit je een deur (gedicht)	9
Veldwachter in bezettingstijd (boek lid)	9
Nationaal Dankteken	10
Vervolg artikel Stolpersteine	10
Belgische kinderen van het verzet (boek)	10
Kinderen van Ver (boek lid)	12
Snippers	12
Lustrumviering 2024	13
Decemberbijlage	14
Sint Nicolaas (gedicht)	14
Je hebt elke avond je schoentje gezet	14
Chanukah	15
Eigenlijk ben ik een kerstkind	15
De kerstdagen mochten we niet vieren van de Duitsers	16
Kerstcadeautjes van vluchtelingenkinderen	16
Kerstfeest 1942 (gedicht)	17
Kerstgroet Groep 2000	18
Kerst tijdens de Hongerwinter 1944	18
Herinneringen rond Kerstmis Indië	19
Kerstgroet uit Lissabon	19
Dagboek van de Ruwenberg	20
Zalig Nieuwjaar vanuit de cel	21
Goede wensen	22
Het gebeurde in het Westen	23
Nieuwjaarswensen	24

Spreek van de maand:

Ik denk dat mensen in wezen goed zijn. Dat is mijn fundamentele overtuiging.

*Maria Ressa (*1963), Filipijnse activiste/journaliste, winnaar Nobelprijs voor de Vrede 2021.*

VOORZITTER

Lieve mensen,

Wanneer u dit stuk leest is onze ledenvergadering alweer voorbij. Het bestuur probeert er steeds een interessante bijeenkomst van te maken en ja, wanneer er dan eens statuten moeten worden behandeld is dat voer voor liefhebbers. Maar de meeste mensen vinden dat maar saai...

Ik heb u verteld dat onze vereniging deel uitmaakt van het COVVS, het Centraal Orgaan Voormalig Verzet en Slachtoffers. Via die organisatie mag ik deel uitmaken van het 'Ethisch Beraad', een commissie die zich bezighoudt met de problematiek rond het openbaar maken van de archieven van de Bijzondere Rechtspleging. Reeds heel veel jaren geleden is wettelijk vastgelegd dat op 1 januari 2025 die archieven openbaar worden. Dat betekent dat iedereen er toegang toe kan krijgen.

Momenteel is het zo dat men op aanvraag beperkt toegang kan krijgen om bijvoorbeeld de eigen familie na te pluizen of om de geschiedenis te kunnen beschrijven, zoals in de boeken van Ad van Liempt 'Jodenjacht' of 'Jacht op het verzet'. Mijn dochter heeft aan het daarvoor noodzakelijk onderzoek meegewerkt en indertijd maanden in die archieven rondgesnuffeld.

In 2025 kan dus iedereen in die archieven speuren. Het gaat echter om 3,5 kilometer archief met vele miljoenen documenten. Om dat zoeken te vereenvoudigen wordt nu al gewerkt aan het scannen van de archieven. Wekelijks worden er 150.000 scans gemaakt en die zullen allemaal op een website worden geplaatst. Voor een aantal nabestaanden zal dit niet zo leuk zijn. Hun opa of oom of ander familielid die veroordeeld is wordt daarmee bekend. Toch is dat archief geen daderarchief, want nog geen kwart van de mensen die na de oorlog zijn gearresteerd is ook daadwerkelijk veroordeeld. Ook zijn er mensen die bijvoorbeeld lid zijn geworden van de NSB als een soort dekmantel voor verzetswerk en dat werd na de oorlog niet altijd herkend. Inmiddels is er op 31 oktober een bijeenkomst geweest in de Rode Hoed in Amsterdam waar openheid is gegeven over het proces om te komen tot die openbaarheid. Het werk geschiedt vrijwel

geheel geautomatiseerd. Zelfs geschreven stukken kunnen worden omgezet in leesbare tekst.

Binnen het 'Ethisch Beraad' wordt verder gesproken over de wijze waarop bijvoorbeeld persoonlijke documenten als brieven en dagboeken toegankelijk kunnen worden gemaakt. Er is een goed overleg tussen de nabestaanden van degenen die in de archieven voorkomen, de technische mensen en ons als vertegenwoordigers van de organisaties in het COVVS. Zorgvuldigheid is de basis.

Henk Mreijen, voorzitter

LANDELIJKE BIJEENKOMSTEN

Lustrumviering. Op 20 april 2024 is de Algemene Ledenvergadering (ALV), waarna we ons zevende lustrum vieren. Dit zal zoals gewoonlijk gebeuren met meerdere sprekers, levende muziek en een lopend buffet ter afsluiting. Komt allen! Misschien aanleiding voor leden die nooit of niet vaak komen (weer) eens te komen kijken?

Op 9 november 2024 is de Najaarsbijeenkomst. Beide zijn in Nunspeet. Leden krijgen enkele weken van tevoren een mail met bijzonderheden.

Al onze bijeenkomsten zijn besloten, begeleiders mogen meekomen, mits aangemeld bij het secretariaat. Partners kunnen partnerlid worden voor € 8 per jaar. Ze horen er dan wel echt bij.

LOTGENOTENCONTACT LOKALE BIJEENKOMSTEN

Nieuwe leden en leden uit andere regio's zijn overal welkom (misschien ligt uw familiale oorlogsverhaal niet daar waar u nu woont), mits aangemeld bij het secretariaat. Begeleiders mogen meekomen, eveneens mits aangemeld bij het secretariaat.

In regio Noord-Holland (Amsterdam) zijn de bijeenkomsten in 2024 op de zaterdagen 24 februari, 22 juni en 12 oktober. De tijden: van 13.30 tot 16.00 uur. We hebben een nieuwe locatie gevonden, wij denken dat dit een verbetering gaat betekenen. Het adres melden we hier niet (voor de veiligheid van onze leden) maar horen de leden van deze lotgenotengroep enkele weken van tevoren via de uitnodigingsmail. Naar wij begrepen zijn de metro en een bus vlakbij en is er goede parkeermogelijkheid. Gastvrouw en gastheer zijn Ria Bostart en Rob Zillesen, de laatste wordt wegens ziekte tijdelijk vervangen door Nolda Rijkenberg en Els Zillesen-Confurius.

Graag aanmelden en als u niet komt afmelden.

In regio Zuid-Holland (Maassluis) zijn de bijeenkomsten in 2024 op de zaterdagen 6 april, 31 september en 14 december. Tijden: van 14.00 tot 16.30 uur. De locatie is goed bereikbaar met het openbaar vervoer, er is een groot gratis parkeerterrein aan de overkant en twee invalidenplaatsen voor de deur.

De leden die op de deelnemerslijst staan krijgen enkele weken van tevoren bericht via de mail. Gastvrouw en gastheer zijn hier Jolanda van Bodegraven en Hans van Ekelenburg.

Ook hier graag aan- en afmelden.

In regio Noordoost Nederland (Groningen) zijn de bijeenkomsten in 2024 op de zaterdagen 23 maart en 19 oktober. Tijden: van 14.00 tot 16.30 uur. Ook deze locatie is goed bereikbaar met het openbaar vervoer en parkeren is er gratis.

Leden die op de lijst staan krijgen kort tevoren een mail of worden gebeld. De bijeenkomsten worden geleid door Henk Strijker.

A.u.b. graag aan- en afmelden.

In regio Zuid-Nederland (Eindhoven) zijn op verzoek van de deelnemers volgend jaar vier bijeenkomsten en wel op de zaterdagen 16 maart, 1 juni, 17 augustus en 5 oktober. Tijden: van 14.00 tot 16.30 uur. De locatie is goed bereikbaar met het openbaar vervoer en er is een gratis eigen parkeerterrein.

Leden die op de deelnemerslijst staan krijgen kort tevoren bericht via de mail. Gastheer en gastvrouw zijn Hein de Vries Robles en Hélène Bontjer.

Ook hier graag aan- en afmelden.

REDACTIONEEL

We hebben een korte zomer en een lange herfst achter de rug, zo zie ik het. Met vooral veel regen. Nu komt de winter, in welke vorm dan ook. Nog meer regen? Niet echt aantrekkelijk voor de meesten. Ik hoop dat dit blad dat wel voor u zal zijn, met ook nu de jaarlijkse decemberbijlage. Ondanks mijn oproep vorige keer bijna geen bijdragen van leden. Het valt trouwens op dat de leden weinig reageren op welke oproep dan ook. Zo meldde niemand zich aan om ook mee te doen aan de kaartenactie, of om die post zelf te mogen ontvangen. Gelukkig doet een kleine vaste kern dit nog steeds, waarvoor alle lof.

Er is ditmaal geen echt 'hoofdartikel', wat ik niet ontvang kan ik ook niet plaatsen. Dus veel korte artikelen. Weer een aantal boekbesprekingen, wij blijven maar boeken schrijven, dat is buitengewoon. Omdat onze Najaarsbijeenkomst wat later in november was komt het verslag daarvan in het lentenummer.

Ik wens u alleen mooie en zo feestelijk mogelijke decemberdagen zonder decemberdip. Zelfs zonder januari-dip als het even kan. En voor hen die alleen zijn: alleen = al een. U mag bellen en mailen.

Alvast dit: het zomernummer 2024 (juni) zal een lustrumnummer zijn. Daardoor hebben wij misschien minder plaats voor de vele herdenkingsverslagen. Die zullen we mogelijk op de website zetten, met uw toestemming.

Minka Kaszó

HAIKU

's Winters eenzaam zijn
voelt kouder dan winters zijn
de laatste jaren.

Minka Kaszó

IN MEMORIAM WINTERNUMMER 2023

'Haar tuintje was haar lust en haar leven
Helaas is haar niet meer tijd gegeven'
Dit staat boven de rouwannonce van
Bep (A.J.) Kaspers – Reukema
*19 mei 1938 - † 8 oktober 2023
Bep was vanaf 1990 lid van de KvV.
Wij zullen haar gedenken en wensen
haar kinderen en kleinkinderen veel
sterkte bij het verwerken van dit verlies.

'Samen een eenheid, samen eigenwijs'
Na een kort ziekbed overleed ons lid
Roelf Panman
*30 maart 1946 - † 23 september 2023
Hij was groot tuinliefhebber en zeiler.
Roelf was sinds 1996 lid, wij kennen
hem van bijeenkomsten in Groningen.
Wij betuigen zijn vrouw, kinderen en
kleinkinderen ons medeleven met het
overlijden van 'opa klompjes'.

SACHSENHAUSEN HERDENKING VUGHT 2023.

In het Reeburgpark in Vught werd op 8 september zoals ieder jaar weer de Sachsenhausen herdenking gehouden. Het was dit jaar prachtig zomerweer en het zou meer dan dertig graden worden, dus we zagen er tegenop dat we anderhalf uur in de volle zon in het park zouden moeten zitten. Vanuit het gemeentehuis van Vught liepen we in een stille tocht naar de plaats van het monument in het park dat rondom het gemeentehuis ligt. We werden zoals gewoonlijk vooraf gegaan door een tamboer. Hij sloeg de stille trom, die desondanks toch wel voldoende geluid maakte. In de buurt van het monument zat een zwerm ganzen die stoet gade te slaan. Bij nadering besloten ze toch maar de kant van de veilige vijver op te zoeken, waar ze nieuwsgierig de stoet een stukje begeleidden. Toen we het monument zagen en de stoeltjes die de gemeente daar voor de gelegenheid had neergezet, zagen we tot onze opluchting dat de helft in de schaduw stond. We zochten direct een stoeltje aan deze zijde op. De belangrijke gasten en sprekers kregen en stoeltje aan de andere zijde en werden dus op deze manier in het zonnetje gezet.

De bijeenkomst werd aan elkaar gepraat door Riekje Nieuwstraten. Ze introduceerde de eerste spreker, Mark Du Maine, locoburgemeester van Vught. Hij hield het bij een algemene inleiding. Vervolgens kwam Nathalie Boschman aan het woord. Zij vertelde dat haar overgrootvader Cornelis Boschman in Sachsenhausen was omgekomen, dat de familie daar eigenlijk geen bericht over had gekregen en dat zij zelf bij een bezoek aan het kamp had gevonden dat haar overgrootvader op 24 januari 1945 in het kamp was overleden. Voor de familie was dat bericht alsof haar overgrootvader eindelijk was gevonden en zo weer thuis was gebracht. Wilma Bakker zong een lied, Riekje Nieuwstraten las een gedicht voor en toen kwam Gerdi Verbeet, oud-voorzitter van de Tweede Kamer, aan het woord. Zij memoreerde de getallen van de Nederlandse gevangenen, dat waren er ongeveer 3700, waarvan er 1400 het kamp niet overleefden, ook noemde zij een aantal bekende namen zoals Anton de Kom, Jur Haak, Reina Prinsen Geerlings en Truus van Lier. Bij iedere herdenking wordt uitgesproken 'dit mag nooit meer gebeuren', maar helaas is het een dagelijkse realiteit.

Gerdi sprak direct de aanwezige kinderen van de basisschool 'De Springplank' aan. 'Verzet je tegen onrecht', was haar boodschap. Op dat moment steeg een zwaan op uit de vijver en vloog vlak over het hoofd van Gerdi Verbeet. Zij vervolgde met de constatering dat het aantal dictaturen in de wereld toeneemt en dat we er voor moeten waken dat het in

Nederland niet gebeurt. Vervolgens zong Wilma Bakker nog een lied. Twee kinderen van De Springplank droegen een gedicht voor dat ze zelf hadden geschreven. Toen volgde een ogenblik stilte. Een meerkoet in de vijver schreeuwde luid, maar toen hij besepte dat het stil moest zijn, stopte hij acuut en maakte de stilte nog doordringender. Tenslotte werden er kransen gelegd en was de bijeenkomst afgelopen. Het was een mooie herdenking!

Marjolein Snep en Dik de Boef leggen een krans

De overvliegende zwaan.

Tekst Wim Mertens (lid KvV), foto's Jan van de Ven ©

HERDENKING BRABANTS GESNEUVELDEN 2023

Op woensdag 13 september was ik voor de tweede maal aanwezig bij de herdenking Brabants Gesneuvelden in Waalre.

Dit is absoluut een bijzondere herdenking. Met afgevaardigden van de strijdkrachten en van alle geallieerden. Burgemeesters van de omliggende gemeentes, de commissaris van de Koning. Een koor en diverse muziek. Sprekers en kinderen, die een kind uit de oorlog geadopteerd hebben en zijn of haar verhaal voordragen. Twee, ik schat 17 jarige, meisjes die samen een verhaal over thuis hielden. De één Oekraïense, de ander van hier. Over Free-dom. Dom is thuis in het Oekraïens, domus in het latijn. Heel indrukwekkend. Daarna een stille rondgang langs het plein naar de Oude Willibrordus kerk. Met daarin het graf van de onbekende soldaat, waar de kransleggingen plaatsvinden. Lopen door een erewacht en voorafgegaan door de tamboers en de schutterij en de gildemeesters.

Tekst en foto: Hein de Vries Robles.

HERDENKING ORANJHOTEL 2023

De elementen huilden op 23 september mee tijdens de 78^e herdenking in het wat sinds enkele jaren heet Nationaal Monument Oranjehotel. De aanwezigen, die onder de tentachtige overdekking buiten op de amfiteaterachtige herdenkingsplaats zaten, zagen en hoorden regelmatig een stortbui neerkletteren. Tussendoor was er dan weer helder en scheen een. Oranjezonnetje. Maar het was goed te doen, er was zelfs voor dekentjes gezorgd. En de cameramensen kregen doorzichtige paraplu's. Ceremoniemeester was Riekje Nieuwstraten en zij kondigde het eerste muziekstuk aan, gespeeld door twee Oekraïense violistes. Voorzitter Pia Dijkstra van de Stichting NM Oranjehotel was de eerste spreker.

Zij kondigde o.a. aan dat het eerste bloemstuk, dat van het NM Oranjehotel, gelegd zou worden door haarzelf en ons lid Chris Heijer, wiens vader in het Oranjehotel zat. Zijn vader Johan Heijer werd in 1942 geëxecuteerd in Sachsenhausen. Chris was als kind met zijn moeder in 1946 aanwezig bij de

allereerste herdenking in het Oranjehotel. Dat herinnert hij zich nog.

De herdenkingsrede werd uitgesproken door Vincent de Kom, achterkleinzoon van Anton de Kom, de bekende Surinaamse vakbondsleider, die in Nederland in het verzet zat en in 1945 omkwam in kamp Sandbostel. Over het verzetswerk van zijn overgrootvader is weinig bekend, vertelde Vincent, hij vertelde dus vooral over diens leven in het algemeen.

Na weer een muziekstuk sprak Maarten van Ooijen, demissionair staatssecretaris van het ministerie van VWS. Hij toonde zich duidelijk betrokken. En ook hij haalde aan wat er momenteel in de wereld gebeurt, ook dichtbij, en eindigde met de woorden: Wees alert!

Ook was er weer de inmiddels traditionele video van jongeren van het Maris College, ditmaal in gesprek met Eline de Jong, achterkleindochter van oud-gevangene Jan Eusman. Veel achterkleinkinderen bij deze herdenking.

Na een minuut stilte werden twee coupletten van het Wilhelmus gezongen en daarna was er een stille gang naar Doodencel 601 binnenin het gebouw, waar kransen en bloemen werden gelegd, ook namens uw vereniging, door Hein de Vries Robles en ondergetekende. Vervolgens was er nog een samenzijn, waarbij Chris Heijer kleinkinderen van twee (!) andere gevangenen ontmoette, die beide samen met zijn vader geëxecuteerd waren.

Chris Heijer en Pia Dijkstra

Tekst: Minka Kaszó, foto's Simone Janssen

BIJ DE GRAFSTEEN VAN ZIJN VADER

Gedenkstaette Neuengamme 13 september 2023, Rien Zegers bij de gedenksteen, foto omstander.

Ons lid Rien Zegers bezoekt als, en zolang zijn gezondheid het toelaat, elk jaar het concentratiekamp Neuengamme, waar zijn vader omkwam. Meestal met een busreis van de Stichting Vriendenkring Neuengamme, maar die reis was er dit jaar niet en dus ging Rien op eigen houtje.

Rien was vijf jaar en aanwezig toen zijn vader Marinus op 9 augustus 1944 werd gearresteerd en herinnert zich dat gebeuren nog goed. Op 3 februari 1945 stierf zijn vader. Rien is nog dagelijks bezig met het verwerken van dit verlies.

Vorig jaar november ontving Rien een Yad Vashem onderscheiding voor zijn ouders en andere familieleden (!), wij schreven daarover in het lentenummer 2023 van dit blad. U kunt het artikel bij ons opvragen.

Minka Kaszó

VROEGE SIGNALLEN, IN HET LICHT VAN TITUS BRANDSMA Dachaulezing 2023

Op woensdag 27 september woonde uw redacteur de Dachaulezing bij in de aula van de Radboud Universiteit in Nijmegen. De uit Friesland afkomstige Karmeliet Anno Sjoerd (Titus) Brandsma was daar in 1932/33 rector magnificus.

De titel van de lezing was dit jaar langer dan anders, hiermee werd de nadruk gelegd op het feit dat Brandsma al in de jaren dertig wees op en zich fel uitsprak tegen de Jodenvervolging. Hij noemde deze 'de waan der zwakheid.' Dit zou hem uiteindelijk het leven kostte, hij werd in 1942 in Dachau vermoord.

Titus Brandsma, afbeelding Limburg22, maker onbekend

Na een welkom door voorzitter Wimar Jaeger van het Nederlands Dachau Comité hoorden we allereerst het traditionele optreden van de cast van Soldaat van Oranje met het lied 'Als wij niets doen'. Ditmaal helaas niet live, maar op een groot scherm: Nijmegen was te ver weg, dat kon niet gehaald worden naast het dagelijkse optreden.

Hierna volgde de officiële Dachaulezing door prof. dr. Robbert Dijkgraaf, demissionair minister van OCW. De lezing had als titel: De smalle richel van de vooruitgang – over wetenschap, beleid en goede keuzes maken. De minister is een uitstekend spreker, aangenaam om naar te luisteren.

Na een korte pauze was er net als vorig jaar een paneldiscussie met de titel 'Moraliteit en wetenschap, gevaarlijk of broodnodig?' Twee journalisten en een hoogleraar discussieerden onder leiding van een invallende pannelieder over ethische dilemma's en maatschappelijke controle op wat wetenschappers onderzoeken, om het kort samen te vatten. Als journalist vond ik het erg jammer dat het punt dat over de wenselijkheid van academisch onderwijs in de eigen taal of in het Engels wegens tijdsgebrek wegviel. En dat terwijl Titus Brandsma erg had geijverd voor de Friese taal. Daar was dus een aardige Brandsma-link geweest. Enfin, dit onderdeel van het programma kwam niet helemaal uit de verf. Robbert Dijkgraaf had er geen moeite mee uit de losse hand enige reflecties te geven op de discussie.

Foto Dick van Aalst/Radboud Universiteit

Hierna zong het duo Die Nachbarn het Dachau Lied en Asma Asmaton uit de Mauthausen Cyclus van Theodorakis. Prachtig, maar zij lieten mij Liesbeth List en Maria Farandouri niet vergeten.

Aan het einde van het programma sprak dr. Ria van den Brand, filosoof en onderzoeker, over 'Titus Brandsma, een broodnodig gevaarlijke man'. En toen ging het dan eindelijk over Brandsma zelf en misschien was dit wel het mooiste deel van de lezingen. Titus Brandsma had als motto de uitspraak van de heilige Theresia van Avila: 'niets moet u verwarren, niets moet u verschrikken.'

Na afloop was er een borrel. Er was te constateren dat er minder mensen waren dan verwacht was en volgend jaar zal de lezing zeker weer terug in het westen van het land zijn, hoorde ik. Waar en in wiens licht is nog niet bekend.

Minka Kaszó

GETEKEND VOOR HET LEVEN IN DACHAU EN INDIË Ik heb te veel gezien

Willem Wilbrink (96) zat als jongeman in het verzet en als gevolg daarvan als 16-jarige in Dachau, na de oorlog vocht hij als vrijwilliger in voormalig Nederlands-Indië. Hij is plaatsgenoot van de auteur van dit boek over zijn leven, ons lid Laurens van Aggelen (Arnhem).

Een strijkbout met een bijzonder verhaal

Laurens vertelt dat hij even moest slikken toen de geïnterviewde hem een strijkbout liet zien waarmee na diens dood het gewaad van verzetsheld en heilige Titus Brandsma is gestreken voor diens lichaam verbrand werd. Laurens' vader heeft Brandsma trouwens tijdens de oorlog ontmoet en Laurens zelfs naar hem vernoemd.

Als zestienjarige in het verzet

Uit een gezin met 17 kinderen afkomstig rolde de jeugdige Willem a.h.w. vanzelf via een buurman in het verzet. Bij het wegbrengen van een pakje werd hij aangehouden en omdat daar 2 revolvers in bleken te zitten werd hij gearresteerd en belandde hij via omwegen in Dachau. Daar heeft hij o.a. 9 maanden lang lijken naar de verbrandingsoven moeten brengen. Willem zat anderhalf jaar in Dachau. In het boek staan details over het kamp.

Na de bevrijding keerde hij terug naar Arnhem en vond dit totaal verwoest. Maar zijn familie leefde nog. Drie maanden later meldde hij zich aan als oorlogsvrijwilliger naar Nederlands-Indië. In Indië zette hij zich o.a. in voor het ruimen van bommen, waarbij hij 90 % van zijn gehoor verloor. Na terugkeer heeft hij zich later op talloze manieren ingezet, o.a. met bestuursfuncties in veteranenverenigingen.

En verder moet u zelf maar lezen wat Willem en

anderen zowel in Dachau als in Indië overkwam. Eindelijk weer een boek waarin de Nederlandse militairen gedurende de Bersiap niet per definitie als criminelen worden afgeschilderd.

Getekend voor het leven in Dachau en Indië, auteur Laurens van Aggelen, uitgeverij White Elephant Publishing, ISBN 9789079763689, 2023, geïllustreerd, 193 pag., paperback, prijs € 26,95.

Minka Kaszó

LEGION OF HONOR AWARD VOOR DIK DE BOEF

Op de uitnodiging staat plechtig: Legion of Honor Ceremony. Deze ceremonie vond op 14 september plaats in het Marine Etablissement Amsterdam. Niet ver van het Scheepvaartmuseum gelegen is nog steeds een groot terrein van de marine met diverse gebouwen. We kwamen er via een slagboom, waar iedereen zijn ID moest tonen. Aangekomen bij het gebouw waarin zaal Theems, waar de ceremonie zou plaatsvinden, werden we hartelijk verwelkomd door o.a. ons lid Nico van der Steeg, voorzitter van de Four Chaplains Memorial Foundation Nederland en een aantal hoge militairen. Wij schreven eerder over de genoemde stichting (sturen wij u gaarne toe) en een van de jaarlijks uitgereikte medailles ging voor de derde maal op een rij naar een lid van de KvV, ditmaal Dik de Boef.

Dit jaar kregen vijf mensen de onderscheiding, drie van hen militairen, die niet werden geëerd voor hun militaire verdiensten, maar voor wat ze daarnaast doen of deden. Zoals het opspreken van vermiste

personen in oorlogsgebied of hulp aan collega's met PTSS. De andere niet-militaire onderscheidene was Lily Franz (postuum), een Sinteza, die concentratiekampen overleefde, naar Nederland kwam en zich na de oorlog inzette voor de herinnering aan de misdaden tegen de Sinti en Roma. Dik de Boef kennen velen van ons als voorzitter van het COVVS, maar er is nog veel meer over hem te vertellen, zo was hij o.a. lang voorzitter van de Stichting Samenwerkend Verzet en is hij nu ook voorzitter van het Internationale Sachsenhausen Comité.

De ruim anderhalf uur durende ceremonie, die geheel in het Engels ging, werd o.a. bijgewoond door prinses Margarita de Bourbon de Parme. Dat was voor het eerst; zij reikte een van de medailles uit. Verder waren er vele toespraken en was er muziek van een muziekkorps uit Woerden, de thuisstad van Nico van der Steeg. Dik de Boef kreeg zijn onderscheiding uit handen van Bill Kaemmer, Executive Director MSG of the Four Chaplains Memorial Foundation USA.

2^e v.l. Nico v.d. Steeg, 4^e v.l. Dik de Boef, de prinses

Tekst Minka Kaszó, foto's Henk Mreijen.

DANKWOORD DIK DE BOEF

Op verzoek van Dik de Boef plaatsen wij onderstaande tekst. Het tijdens de ceremonie uitgesprokene is in het Engels, omdat de hele ceremonie dat was.

Ik ben zeer vereerd met de Four Chaplains Humanitarian Award die ik kreeg op 14 september jongstleden en ik wil graag mijn dank uitbrengen aan Minka Kaszó en Kees Hulsman (secretaris van het Centraal Orgaan Voormalig Verzet en Slachtoffers) voor hun bemiddeling richting de Four Chaplains Memorial Foundation.

Mijn dank woord tijdens de bijzondere en mooie bijeenkomst was:

Four Chaplains Memorial Foundation

I am very honoured with this Four Chaplains memorial award (the Legion of Honour Humanitarian Award) and consider it a recognition for my parents who were both members of the communist party of the Netherlands in the resistance in the years 1940 – 1945 against Nazi Germany.

This award is also a tribute and recognition for the work of the member organizations of the Central Organ Former Resistance and Victims*, who are committed to keeping alive and remembering those dark years of our history as well as to the International Sachsenhausen Committee.

14 september 2023, Dik de Boef.

Redactie: *COVVS, Centraal Orgaan Voormalig Verzet en Slachtoffers.

SOMS SLUIT JE EEN DEUR

Soms sluit je een deur die je liever had willen openhouden,
Soms sluit je een deur om die later weer open te zetten,
Soms sluit je een deur om andere te kunnen openen,
En soms sluit je een deur die je beter nooit had kunnen openen,
Want nooit wordt er meer dan een tip van de sluier opgelicht.

Annabel Junge, 2017 (pseudoniem van Annabel Verwer, lid KvV)

VELDWACHTER IN BEZETTINGSTIJD Fries verzet bij politie, gevangenis en belasting 1940 – 1945

Pas toen ze 85 was begon de moeder van ons lid Tiny de Jong over de oorlog te praten en dat deed ze twee jaar lang. Het verhaal begon altijd met de opmerking: “Daar weet ik niets van.” Haar moeder zei ook vaak: “We deden wat nodig was.”

Tiny is toen de geschiedenis van haar familie gaan reconstrueren. Van beide kanten zat men in het verzet in Friesland. Moeder Hinke Miedema werkte bij de Belastingdienst (groep Evenhuis) en hielp o.a. bij de Joodse onderduik. Vader Jan de Jong werkte bij Machinefabriek Hermes. En hielp later o.a. bij de organisatie van de beroemde Oerval. Grootvader (pake) Jan Miedema was politieagent. Ook diens twee andere zoons Joop en Jaap zaten in het verzet.

Tiny vertelt uitgebreid met ook het noemen van veel namen en datums over het (laten) onderduiken

van Joden en werkweigeraars. Over de Mei-(Melk-)staking in Friesland in 1943. Het Nationaal Steunfonds (NSF). Het oprichten van een Veemgericht, een illegale rechtbank, om te voorkomen dat het gewapende verzet in een bandietenbende zou ontaarden. Zwarte Zaterdag 1944. Krijn van der Helm. De Spoorwegstaking. Een groot aantal hoofdstukken gaat over de rol van de politie. Tiny stelt dat tijdens en na de oorlog de politie ten onrechte eenzijdig negatief werd beoordeeld. Zij illustreert dat met veel feiten en namen. Ook de bevrijding wordt uitgebreid besproken en de chaotische tijd kort na de oorlog.

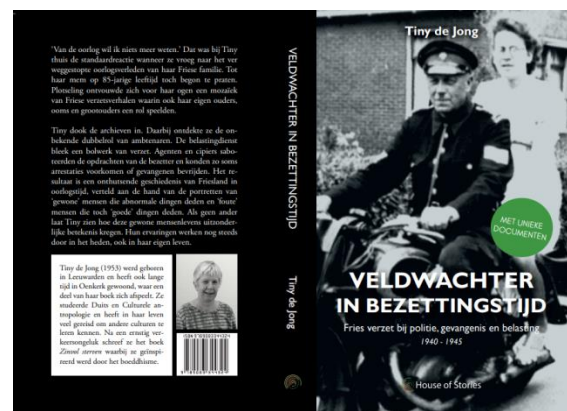
Pag. 127:

‘Opvallend in Friesland was de eenheid van het verzet. Dat telkens één persoon meerdere functies vervulde, hielp hierbij. Dit gebeurde niet allen aan de top, maar ook op lager niveau. De mentaliteit van de doorsnee verzetsman was een belangrijke voorwaarde, want deze deed wat nodig was en vroeg zich niet af of dit wel zijn taak was en niet die van een ander. Helpen van onderdrukten was veel belangrijker dan rivaliteit of een ander de loef afsteken. Niemand vroeg zich af voor welke organisatie het was. Er was veel onderling vertrouwen.’

Er is een nawoord, namenlijst, verklaring van afkortingen, noten en bronnen.

Tiny de Jong beperkt zich zeker niet alleen tot de rol en de belevenissen van haar familieleden, het is een uitgebreide, gedegen vertelling van veel wat er in het verzet in Friesland gebeurd is, voor zover ik het kan beoordelen.

Veldwachter in bezettingstijd, auteur Tiny de Jong, uitgeverij House of Stories, 2023, ISBN 9789083344324, paperback, geïllustreerd, 266 pag., prijs € 21,99 via diverse webwinkels te bestellen.

Minka Kaszó

NATIONAAL DANKTEKEN komt op binnenplaats Holocaust Museum

Nederlandse Joden danken met nieuw monument hun redders uit de oorlog.

In het in maart 2024 te openen Nationaal Holocaust Museum in Amsterdam komt een monument waarmee Joodse Nederlanders, Verzetshelden en Onderduikverleneren worden gedankt voor het redden van Joden.

Het idee is van twee geredde Joden, inmiddels tachtigers, die uiteraard in de oorlog nog kinderen waren, Hans Vles en Maurits Cohen. Samen met andere Joden hebben ze het initiatief genomen dat heeft geleid tot een apart monument, straks onderdeel van het Nationaal Holocaust Museum.

“Dankzij hen ben ik,” zegt Maurits Cohen, één van de twee initiatiefnemers. Mijn ouders, twee broertjes en grootouders werden vermoord. Dankzij leden van het Nederlandse Verzet en onderduikverleneren ben ik door meer dan 13 helden gered. Ik ben nu de trotse vader van vijf kinderen, acht kleinkinderen en zeven achterkleinkinderen”.

Het monument heet ‘Dankteken’ en staat in de voormalige kweekschool tegenover de Hollandsche Schouwburg waar Joden werden verzameld. De allerkleintjes werden zolang aan de overkant geplaatst voordat ze via Westerbork naar de vernietigingskampen zouden worden gebracht om eveneens vermoord te worden. Van deze plaats smokkelde het Verzet 600 Joodse kinderen naar onderduikadressen in het hele land.

Cohen: “Het heeft te lang geduurd, maar nu is het er. Een ‘Dankteken’ om via dit monument, dat in maart 2024 getoond wordt, onze diepe dankbaarheid te uiten”.

Maurits Cohen, 2 november 2024

*Voorgevel Holocaust Museum, foto Boparai
Associates Architecten*

Redactie: Maurits Cohen is donateur van onze vereniging, in het herfstnummer plaatsten wij een bespreking van zijn autobiografische boek *De erfenis*.

VERVOLG ARTIKEL STOLPERSTEINE

In ons lentenummer 2023 stond een artikel over o.a. het aanvragen van Stolpersteine (Struikelstenen). Nadere informatie hierover: de kosten kunnen variëren van zo'n € 132 tot € 187,50. In verband met soms verschillende bijkomende kosten in gemeentes, begrepen wij. Mogelijk zijn er nog meer varianten.

Hoe aanvragen?

U kunt overigens een Stolperstein aanvragen via benelux@stolpersteine.eu. Of via een van de vele andere (vaak plaatselijke) mailadressen. En nogmaals: ze zijn er niet alleen voor Joden!

Mijlpaal.

De 200.000^e struikelsteen werd op 26 mei 2023 geplaatst in de stad Neurenberg.

Hoeveel tot nu toe in onze vereniging.

Voor zover u doorgaf en wij noteerden zijn er tot nu toe in ieder geval ± 20 Stolpersteine aangevraagd /geplaatst voor (groot)ouders van onze leden, niet inbegrepen een flink aantal stenen voor ooms en tantes. **Als u het ons nog niet liet weten horen wij dit graag, want wij zijn ervan overtuigd dat het er meer zijn.** Verder dan zijn er nog geplaatste stenen in de familie van inmiddels overleden leden of leden die opgezegd hebben.

Minka Kaszó

BELGISCHE KINDEREN VAN HET VERZET

Ons lid Carla van den Hout bracht mij een boek over Belgische kinderen van verzetsdeelnemers. Indrukwekkende verhalen en voor velen van ons zo herkenbaar. Er staan dertien verhalen in. Er (b)lijkt in België erg weinig aandacht te zijn en geschreven te zijn over het verzet aldaar.

We wisten lang niets van mijn vader

In het eerste verhaal vertelt Yvette Elin (1937) over haar vader Pol. Deze zat in het Geheim Leger, actief in de haven van Gent. Hij werd in september 1943 gearresteerd en belandde uiteindelijk als Nacht und Nebel-gevangene in Gross Strzehlitz (nu Strzelce Opolskie) in Polen.

Pag. 17: ‘We misten onze papa natuurlijk hard. Ik ben nooit jaloers geweest, maar de andere kinderen kregen thuis meer begeleiding bij hun schoolwerk. Ik deed het niet slecht op school, ik was meestal bij de eerste vijf, maar als mijn vader er nog geweest zou zijn, was ik misschien als eerste geëindigd. Van een lerares heb ik eens een doos kleurpotloden gekregen voor Sinterklaas, daar was ik heel blij mee.’

Pag. 21: ‘Papa is gestorven op 23 december 1944, dus rond Kerstmis. Mocht hij nog een maand langer

geleefd hebben, dan waren ze misschien bevrijd door de Russen.'

Pag. 22: 'December is voor mij altijd een trieste maand. Die maand is hij weggevoerd uit Gent, die maand is hij gestorven in Polen. In een van zijn eerste brieven uit de gevangenis had hij nog geschreven dat hij zo graag samen met ons Kerstmis wilde vieren:

Gent, 15 december 1943. Lieve vrouw en kinderen. Het is mij voor de zoveelste maal toegelaten u te schrijven. Ik maak er gebruik van u allen een gezellige kerst te wensen. Ge moet u allen op die dag wel eens goed doen en dat u eens gelukkig zijt met de kinderen. En blijde gezichtjes hebben. Voor mij zal het natuurlijk een zeer treurige dag zijn. Enfin, ik zal het maar afbijten, zoals de rest. Als ik gezond mag blijven, zal het dan volgende kerstdag zoveel te beter zijn. Want ik wil op dergelijke dagen iedere maal feest houden om allen gelukkig te zijn. En zo ons familiekringen nauwer aaneen te sluiten.'

Mijn Joodse broer woont in New York

De ouders van Laurette van Damme (1949) hielden tijdens de oorlog twee Joodse broertjes verborgen. Op zeker ogenblik zijn haar ouders verraden en gearresteerd en een van de broertjes ook. De moeder zat in Ravensbrück. Toch overleefden zij allen. Haar moeder was zwaar getraumatiseerd. Met de 'jongens' is altijd contact gebleven.

Pag. 127/128: 'We zijn nooit meer teruggekeerd naar Ravensbrück, mijn mama niet en ik ook niet. Het is er niet van gekomen. We hebben nochtans de kans gekregen, dankzij de vriendenkring voor vrouwelijke politieke gevangenen van Ravensbrück, groep Antwerpen. Als kind mocht ik mee naar de bijeenkomsten, dat was leuk. Iedereen praatte veel met elkaar en de sfeer was goed. Voor Sinterklaas was er een groot feest voor de kinderen. Ik herinner mij dat het ver was van Duizend Appels (het dorp waar zij woonden, red.) naar Antwerpen, met de bus en met de treinen nog een heel eind te voet door een tunnel. Mama was dan op haar best: naar de kapper geweest, rode nagels en lippen, mooi geschminkt en gelukkig met haar vriendinnen. Die vrouwen kusten en knuffelden elkaar, dat was ik niet gewoon. Mama rookte zelfs een sigaret! Ik herkende mijn moeder daar niet, ze was een heel andere vrouw. Ze had liever dat papa thuisbleef. Er bestond duidelijk een speciale band tussen die vrouwen. Ze waren zo sterk, ze hadden samen vreselijke dingen meegemaakt die niemand anders kon begrijpen.'

Lopen, lopen! De Duitsers zijn terug!

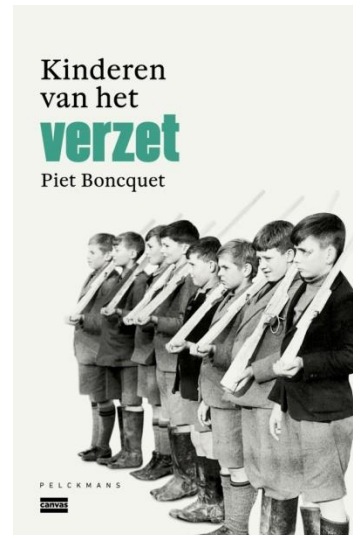
Bertje Ureel (1935)groeide op in een gezin met zes kinderen in Oostduinkerke. Haar vader zat in de verzetsbeweging het Geheim Leger. Hij werd in

1944 doodgeschoten tijdens een verzetsactie. Na de oorlog groeide Bertje in armoede op en ondervond het gezin veel narigheid van oud-collaborateurs, de zgn zwarten.

Pag. 163: 'Mijn papa Leopold of Pol Ureel kon zowat alles, wij keken enorm naar hem op. Hij was timmerman, maakte trappen maar ook pennendozen, schoeisel en speelgoed in hout, tot een fietsje toe. Hij was ook garnalenvisser te paard, een van de eersten. Papa bakte brood en ovenkoeken en knipte het haar van de mensen. Hij hield konijnen en duiven.'

Pag. 172(na de oorlog): 'We woonden toen in het zogenoemde Hennekot, geen echt huis, maar mama probeerde het een beetje in te richten. De barak had ook gediend als gevangenis voor collaborateurs. Dat was erg vernederend: we stonden daar op gelijke voet met hen die ons zo zwaar getroffen hadden. Wie was nu eigenlijk het slachtoffer en wie de dader? We hebben daar vele jaren gewoond.' Iets verder: 'Ik heb mooie herinneringen aan feestjes waar we als oorlogswezen naartoe mochten, zoals de jaarlijkse kerstviering of Sinterklaas, die naar Veurne kwam. We kregen dan pakjes en snoep. Daar voelde je dat je niet allen stond, dat er nog mensen waren die erge dingen hadden meegemaakt.

De scheiding tussen de witten en de zwarten in ons dorp is lang blijven voortduren.'

Uit: *Kinderen van het verzet*, auteur Piet Boncquet, 2019, uitgeverij Polis (onderdeel van Pelckmans Uitgeverijen), België, ISBN 9789463104807. Ook als e-boek verkrijgbaar. Bestel het boek *Kinderen van het verzet* via www.pelckmansuitgevers.be en gebruik bij het afrekenen de code VERZET23. U krijgt dan 25% korting. Aanbod geldig tot 31/01/2024.

Minka Kaszó

KINDEREN VAN VER

Ons lid Martine Letterie is schrijfster en geeft ook gastlessen over de oorlog. ‘Onze’ oorlog. Op scholen waar zij kwam vroegen vluchtelingen-kinderen haar waarom zij wel boeken schreef over die oorlog, maar niet over de hunne. Martine besloot daar iets aan te doen.

De verhalen van vier gefingeerde kinderen representeren die van kinderen uit veel meer landen. Oekraïne ontbreekt nog, dat was te recent. We lezen over de achtergrond van Samuel (Syrië), Fatima (Syrië), Azad (Afghanistan) en Tamar (Afghanistan) en via welke moeilijke routes zij in ons land kwamen. Daar treffen zij elkaar uiteindelijk in dezelfde klas.

Pag. 85/86: Papa knikt. ‘Precies. Hier moeten we het riool in. Daardoor komen we bij een geheime ingang van het vliegveld. Speciaal voor Nederlanders, en de mensen die hen geholpen hebben. Heb je de oranje sjaal?’ vraagt hij dan aan mama. ‘Die moet je om je hoofd doen. Dan zien de militairen dat we bij Nederland horen. Dat is het geheime teken.’

Pag. 114: Bij het tafeltje van de juf staat Fatima. Ook haar papier is vol, maar verder is haar tekening heel anders dan de zijne. Die van haar is heel vrolijk. Dat komt niet alleen door de blije gezichten van de kinderen op de tekening, maar ook door hun kleren. Die heeft ze heel veel kleuren gegeven, en stippen, strepen en rondjes. Het is een klas, dat zie je zo. De kinderen komen uit verschillende landen, net als in hun eigen klas. Aan de zijkant staat een juf.’ --- pag. 115: ‘Moet je zien!’ roept hij. ‘We hebben allemaal plannen om de wereld beter te maken!’ En met die zin eindigt het boek.

Ik denk dat het heel goed is voor kinderen om dit boek te lezen, het zal zeker meer begrip geven.

En zoals altijd in haar boeken ontroert Martine ook de volwassen lezer. ‘Kinderen van ver’ wordt in het Duits vertaald en was het onderwerp van de Kinderboekenweek. Voor het boek *Verboden te*

vliegen ontving Martine de Thea Beckman-prijs. Zie onze website voor meer van haar werk.

Kinderen van ver. Auteur Martine Letterie, uitgeverij Leopold, ISBN 9789025884147, 2022, gebonden, illustraties Saskia Halfmouw, 119 pag., prijs hardcover € 17,99, e-book € 9,99.

Minka Kaszó

SNIPPERS

■ **De Nationale Hannie Schaft Stichting** heeft een documentaire uitgebracht met de titel *Hoe Hannie ben jij?* Deze korte film duurt 25 minuten en is bedoeld voor kinderen tussen de 10 en 14 jaar. Maar uw redacteur vond hem zelf ook erg de moeite waard. Zeker een aanrader voor scholen.

■ Vanaf 11 maart 2024 zal het **Nationaal Holocaustmuseum** in Amsterdam geopend zijn voor bezoek en de Hollandsche Schouwburg heropend. Emile Schrijver is algemeen directeur.

■ **Limburg** is de gastprovincie tijdens de Nationale **Viering van de Bevrijding** op 5 mei 2024. Het programma vindt plaats in Roermond. Wie de 5 mei-lezing houdt wordt in januari bekend gemaakt. Deze wordt live uitgezonden door de NOS.

■ Het **Nationaal Onderduikmuseum in Aalten** heeft een vernieuwingsplan. Er komt o.a. een vaste **Context Tentoonstelling**, een **Onderduikmuseum Junior** en een **Kenniscentrum Onderduik**, dit laatste als onderdeel van de nieuwe organisatie **WO2NET**. Gerda Brethouwer, nu directeur, zal zich m.i.v. 1 januari 2024 volledig gaan richten op het Vernieuwingsplan. Marijke Verschoor-Boele zal Gerda hoogstwaarschijnlijk als directeur gaan opvolgen, daartoe wordt zij inmiddels ingewerkt.

■ Het **Airborne Museum at Hartenstein** in Oosterbeek heeft de titel ‘**Kidsproof**’ gekregen. Er zijn nu 77 Kidsproof musea in Nederland, wat betreft de musea met een connectie met WO2 zijn dat verder Joods Museum in Amsterdam, Nationaal Monument Kamp Vught, Nationaal Onderduikmuseum in Aalten, Oorlogsmuseum Medemblik in Medemblik en Oorlogsmuseum Overloon in Overloon.

IN VREDESNAAM

Mijn nacht is breekbaar
als een kolibrievlinder

vreemde stappen naast mijn bed
laarzen groot als wolkenkrabbers

't bliksemt en knalt en ik sta weer
op straat - klein - alleen

Ik ren naar het slagveld
om een gedicht te schrijven

graaf geen kuil
voor gevallen woorden

ik laat de bomen
stapelverliefd ruisen

de bergen elkaar
opnieuw ontmoeten

en om geen kind te zijn
dat nooit meer slapen kan

geef ik landen voeten
om het geluk met ons te delen

Voor vrede plant ik
een stokroos een echte

met kaarsrechte rug.

Jana Beranova
Uit: Tussentonen, 2004

Foto: Verhalen huis Belvédère

Gedicht van Jana Beranova in de Proveniersstraat in Rotterdam, op de locatie waar een vliegtuigbom werd gevonden.

LEDEN: KOMT ALLEN NAAR ONZE 7e LUSTRUMVIERING OP 20 APRIL 2024!

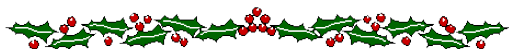
Zie pagina 2 voor bijzonderheden.

Lustrum 2019, foto Jurgen Schouten

**U BENT VAN HARTE
WELKOM**

DECEMBERBIJLAGE

Sinds 2011 mag uw redacteur dit blad maken. In 2012 bestond het tweede deel van wat nu het winternummer heet reeds uit aan de feestdagen gerelateerde artikelen. In 2014 heette dit voor 't eerst Kerstbijlage. Na de realisatie dat niet al onze leden iets met Kerstmis hebben noemen wij het sinds 2016 Decemberbijlage. Wij hopen elk jaar op bijdragen van leden, die mag u het hele jaar door inzenden. Samenstelling Minka Kaszó. Wij wensen u veel leesplezier met deze Decemberbijlage.

SINT NICOLAAS

De donkere dagen zijn er weer
De koude daalde op ons neer
Het is ook al december.

Sint Nicolaas rijdt op zijn paard.
Hij ziet in de kamers brandt de haard.
Het is er echt behaaglijk.

Wij denken aan het vorig jaar.
Overall families uit elkaar.
Overall onnoemelijke ellende.

De vrede is nu weergekeerd.
Al hebben wij ook veel ontbeerd,
wij hebben het doorstaan.

Sint Nicolaas weet het heel goed,
dat u altijd zo veel doet
om iedereen te helpen.

Graag had hij u een bezoek gebracht
en u eens rijkelijk bedacht.

Dit jaar moet hij met een gedicht volstaan
en biedt u hierbij zijn beste wensen aan.

Van *Sedje Hémon* (1923 – 2011, echte achternaam Frank, tante van ons lid Edjo Frank), Uit: Vergeven nee ... vergeten nooit! geschreven in 1945/1946, uitgegeven in 2008, Sedje Hémon Stichting / Uitgeverij Artinteraction. Misschien nog via internet verkrijgbaar via boekwinkeltjes.

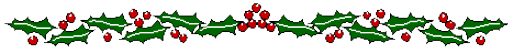
JE HEBT ELKE AVOND JE SCHOENTJE GEZET

17 december 1945. Een heeleboel heb je sinds m'n laatste schrijven beleefd. Eerst hebben we Sint Nicolaas gevierd. Je hebt elke avond je schoentje gezet en je rende 's ochtends naar de schoorsteen om te zien of 'Klaas' wat gebracht had. En toen kwam de groote dag zelf. Er is nog niet zoo heel veel te krijgen, maar er is elke week een bon waarop je 1 ons snoep kunt krijgen. Die had ik verzameld en je had chocolade beestjes, suikeren beestjes, borstplaat, speculaas, 2 poppen, een poppenschommel, een poppendivan en wagentje, prentenboeken, schilderijtjes voor je kamer, enfin, je kon het eenvoudig niet verwerken. Je deed geen middagdutje en knabbelde in een dag al je lekkers op. En gek, je hebt na die dag ook geen schoen meer gezet. En net was je een beetje bekomen van de verrukking van het nieuwe speelgoed of je verjaardag kwam.

Bovenstaande regels schreef mijn moeder, Jo(anna) Hendrichs, in mijn babyalbum. Ik kreeg erg veel, was duidelijk enig kind. Ik hoop dat ik ook een tandenborstel heb gekregen. En kan iemand mij vertellen waarom de namen van de ouders en grootouders niet in het album zijn ingevuld? Was dat ook na de oorlog nog te gevaarlijk?

Minka Kaszó

CHANUKAH

Of je het nu spelt als Chanukah, Hanukah of Chanoeka in het niet-Hebreeuws, het is en blijft het Joodse lichtjesfeest. Het wordt ook wel genoemd Inwijdingsfeest en is ter nagedachtenis aan het oliewonder in de Tweede Tempel van Jeruzalem in het jaar 164 voor Christus.

Dit jaar is het feest van donderdag 7 december tot vrijdag 15 december. Doordat de Joodse kalender verschilt van de onze variëren de datums elk jaar.

Chanoeka kandelaar, foto Protestantse Kerk

Helaas kregen wij ook dit jaar geen bijdrage van een lid met betrekking tot dit feest, maar we willen het feest zeker niet overslaan.

We keken wat op internet en vonden dat er in Amsterdam op 10 december een Chanukah-concert is of was geweest. En Utrecht viert of vierde ook dit jaar het Lichtjesfeest, eveneens op 10 december.

In december 1933, componeerde de 12-jarige Hongaarse Hannah Szenes het volgende (vrij vertaalde) gedicht:

Chanoeka

*Op Chanoeka worden de kaarsen aangestoken –
ieder Joods hart trilt;*

*In ons hart zien wij beelden van lang verdwenen
naties, oud en machtig;*

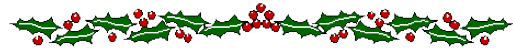
*Dagen van Egyptisch lijden, het Griekse koninkrijk
en onze kracht,*

*die niet gebroken werd door welke buitenlandse
overheersing dan ook.*

*We droegen onze Tora van plaats naar plaats, van
waaruit we ons geloof en deugd putten.*

*We doolden door de wildernis, hongerig en
berooïd, maar God is met ons – we zullen niet
alleen zijn;*

*Afstammend van dezelfde vaders, zullen we niet
opgeven. Maar blijven. En vechten.*

EIGENLIJK BEN IK EEN KERSTKIND

‘Mijn verjaardag is op 24 december, maar eigenlijk ben ik een kerstkind. Ik ben op 25 december 1940 om vijf over twaalf ’s nachts geboren, maar mijn ouders besloten dit tijdstip tien minuten te vervroegen op papier.’

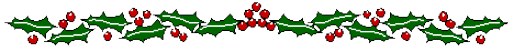
Zo begint het verhaal van een van onze leden. Dit verhaal gaat verder helemaal niet over welke feestdag dan ook. Maar ik wil het stukje over de hongerwinter met u delen.

‘In de hongerwinter was er maar twee keer eten per dag, mijn moeder zei daarover: ‘Van niets maakten we iets.’ Mijn vader was ook zo. Die was voor de oorlog bakker geweest en sneed alle boterhammen heel fijn, om geen verschil te krijgen en te voorkomen dat de één jaloers werd op de ander. Als er eens wat meel was, werden er pannenkoekjes gebakken, hij gooide ze omhoog en liet er dan eentje expres op de grond vallen. Hij deed dat heel geraffineerd. Die verdeel ik onder de kinderen. Dat waren dan de teenagers, die iets extra kregen. Want ze waren allemaal broodmager, er zat niet veel vlees meer op de botten, maar ze hebben het in ieder geval gered.’

Er waren op een gegeven moment acht onderduikers in huis. Het is goed afgelopen.

‘Dicht op elkaar wonen, weinig ruimte, drie kleine kinderen en mijn vader altijd onderweg voor het Verzet. Mijn moeder daar alleen met acht extra gasten, en dan toch maar allemaal het gered. Ja, dat vind ik dan een ontzettend mooi voorbeeld van hoe je onder moeilijke omstandigheden heel veel kunt betekenen voor een ander. En in de Oorlog het verschil uitmaken tussen Dood en Leven.’

Uit: *Eénmaal kindje, zul jij trots zijn*. Hoofdstuk: *Wat je hoort, dat is er niet*. Pag. 67/69. Uitgave KvV, 2004. De 33 levensverhalen van leden staan er anoniem in, maar ik mag u laten weten dat dit uit het verhaal van Rietje de Haan-Kooistra is. Nog verkrijgbaar bij het secretariaat, prijs voor leden € 10,00. Niet-leden € 12,50, excl. porto.

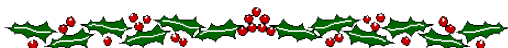

DE KERSTDAGEN MOCHTEN WE NIET VIENEN VAN DE DUITSCERS

In het eerste deel van dit blad bespraken wij het boek van ons lid waaruit dit fragment is overgenomen. De ongeveer zestienjarige Willem Wilbrink zit in concentratiekamp Dachau.

Pag. 60: ‘Intussen had ik er ook een winter en een kerst meegemaakt.’ Iets verderop: ‘Vlak voor kerst had dominee Overduin aan mij gevraagd of ik aan een klein kerstboompje kon komen, ook al wisten we dat we kerst niet mochten vieren. Toch kwam het boompje er en werd met allerlei papiertjes en gekke dingen opgetuigd. Er werd toen besloten de volgende dag na de mis toch stiekem Kerstmis te gaan vieren. Ik vergeet nooit meer dat we met een man of veertig in een zaaltje zaten. We hadden net ons dankgebed gebeden, toen opeens de deur open vloog en met een mitrailleur het vuur op de aanwezigen werd geopend. Het was een vreselijk bloedbad, waarbij vele doden vielen. Als door een wonder heb ik het weten te overleven. Voor mij was het echter een dusdanige traumatische gebeurtenis dat ik om die reden nog altijd niet thuis wil zijn met kerst. Dan ben ik meestal in Doorn in het gebouw van het Nederlands Veteraneninstituut, waar ze me er ieder jaar weer een beetje doorheen helpen.’

Uit: **Getekend voor het leven in Dachau en Indië**, auteur Laurens van Aggelen, uitgeverij White Elephant Publishing. Verdere gegevens: zie boekbespreking elders in dit blad.

KERSTCADEAUTJES VAN VLUCHTELINGENKINDEREN

Nu liep het tegen Kerstmis. De zoon Erlof probeert het schamele inkomen van zijn moeder op alle manieren aan te vullen en gaat o.a. strandjuttten. Ze bevinden zich na zeer moeizame omzwervingen op het Oost Friese eiland Sylt, waarschijnlijk in 1946.

‘Moeder, moeder, moeder!’ Erlof kwam de zoldertrap op gerend en hun kamertje binnen gestormd. ‘Ik heb barnsteen gevonden, vier klompen barnsteen, een grote en drie kleine. Ik heb ze verkocht aan een Engels officier en nu heb ik geld, raad eens hoe veel!’ *Verderop*: ‘Twaalf mark heeft hij me gegeven, twaalf mark, alles wat hij aan klein geld in zijn zakken had. En hij zei dat hij nog niet eens wist of het wel genoeg was.’ *Verderop*: ‘Twaalf mark! Wat zullen we daar allemaal voor doen?’ vroeg zijn moeder. ‘Stil, moeder, ik weet het precies. We kopen een kerstboom, een kleintje natuurlijk, want ze zijn erg duur. En ik moet cadeautjes hebben voor alle kinderen in de klas, want het is hier de gewoonte dat ze elkaar met Kerstmis allemaal wat geven. Begrijp je? Wat voor cadeautjes kan ik het best kopen, vind je?’ ‘We kunnen kruidkoeken bakken, voor ieder een kleine platte kruidkoek hier boven op de kachel, en je koopt gekleurd papier en lint en maakt er aardige pakjes van.’

Verderop: Zich zo kinderlijk verheugend had zij hem in geen jaren gezien. Maar het was ook lang geleden dat ze feest konden vieren. Dit kerstfeest ging het eerste echte feest worden. Ze zouden de kamer versieren en een boompje hebben met echte brandende kaarsen. Het vorig jaar in Silezië waren kerstbomen verboden geweest. *Verderop*: De voorbereidingen op zichzelf waren al een feest. Kleine Veronica* kwam er van het begin af aan bij, niet alleen om de kruidkoeken voor de klasgenoten te bakken. Erlof had van zijn geld gekleurd papier en smal rood lint gekocht, hij had waar hij maar kon kleine stukjes zilverpapier verzameld, die de mensen om de kleine blokjes kaas kregen die ze kochten, zelf hadden moeder en hij ook al een paar keer kaas gehad sinds ze bonnen bezaten – zorgvuldig had hij de kleine stukjes zilverpapier gladgestreken en bewaard in een schrift. Stevige, droge blokjes hout had hij ook verzameld en nu kwam alles van pas. Elke middag na vieren zaten ze met z’n drieën op het kleine kamertje rond het warme kachelte te knutselen. Buiten was het zo goed als donker, de wind blies door de pannen van het daken de kleine olielamp gaf juist genoeg licht in een kleine kring om er bij te kunnen werken. Erlof sneed kleine figuren uit hout, de dieren voor de stal, de os en de ezel, een koe en een geit; daarna waagde hij zich aan de herders, damar bij een van de wijze koningen sneed hij zich in de vinger. ‘Moeder, wil jij Balthazar en Maria en Jozef

maken? Het kribbetje is al af.” Hij was blij en trots op zijn kleine figuurtjes, ze waren goed geworden. Zijn moeder had de stal gemaakt van stokjes en stro en mos; nu sneed zij ook de hoofdfiguren. Zij deed er lange rover dan Erlof en ze werden stijver. Maar Maria kreeg een mooie mantel van blauw papier. Kleine Veronica knipte zilveren sterretjes en één grote – de ster boven de stal van Bethlehem. Ze werden genaaid op een blauwe doen, die nog mee uit Silezië was gekomen.

Verderop: Er werden kleine kandelaars gesneden en de kinderen maakten slingers en vogeltjes van gekleurd papier. *Verderop:* Het kerstboompje, dat ze kochten vijf dagen voor Kerstmis, was gaaf en rond. ‘Net een koddig ventje dat te veel gegeten heeft,’ vond de jongen. Maar het dikke boompje kreeg iets statigs, toen er sterren in kwamen en toen Erlofs moeder het had versierd met prachtige zilverdistels, die zij de hele herfst omgekeerd aan een touwtje aan de zoldering had laten hangen. De zilverblauwe distels en de kleine zilveren sterren en de witte kaarsen maakten het boompje tot de mooiste kerstboom, die ze ooit hadden gezien.

Veel verderop: De kruidkoeken waren prachtig geworden. De kinderen hadden ze ingepakt in gekleurd papier en versierd met andere gekleurde snippers. Veronica had de rode lintjes eromheen gestrikt en trots hadden ze een hele tentoonstelling gebouwd van hun zesentwintig geschenken. Veertien kinderen zaten er in de klas, maar natuurlijk had ieder voor zichzelf geen kruidkoek ingepakt. Er was trouwens ook maar krap deeg geweest voor zesentwintig stuks. Om zich te troosten hadden ze de beslagpot leeggelikt.

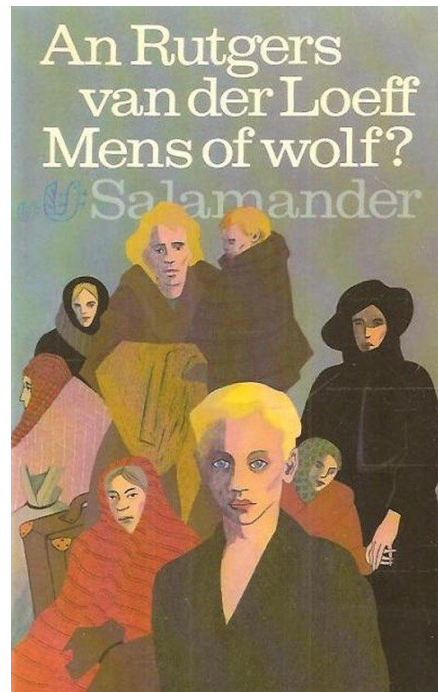
Iets verder: Geen koek zou gebroken aankomen op school. Wat was hij blij, de vluchteling, dat hij eindelijk iets te geven had.

Erlof kwam alleen thuis die middag. Hij kwam de trap op of hij lood in de schoenen had. Hij opende de deur en zei niets. Hij stond haar stil aan te kijken, wijdbeens, met de tas nog op zijn rug. Zijn ogen leken diepe, donkere putten. Zij durfde niets vragen, zij wachtte af.

“Veronica heeft gehuild,” zei hij eindelijk. Zij antwoordde niet. Zij wilde niet vragen waarom. “Alle kinderen hadden cadeautjes voor de anderen, maar voor ons was er niets. Ze waren verbaasd over onze koeken. Wij hoorden er niet bij.” Zij zei nog steeds niets. Maar binnen in haar begon iets te trillen. “Sommigen hadden van hun moeder cadeautjes voor zichzelf meegekregen,” zei de jongen minachtend.

Verderop: Vier dagen later, juist tussen Kerstmis en Oudjaar kwam er een brief voor Lene Stojke, waarin haar werd verzocht zich te vervoegen in Flensburg, waar zij moeder van het weeshuis zou

kunnen worden. *Iets verder:* Een weeshuis – het was toch ander werk dan zij zich had voorgesteld. “We brengen een brief met Ja naar de bus,” zei Erlof.

Uit: **Mens of wolf**, kinderboek van A. Rutgers van der Loeff-Basenau, 1951, Salamander/Querido 1967. Dit boek kreeg in 1966 de Oostenrijkse staatsprijs voor jeugdliteratuur. Het vertelt de lotgevallen van specifiek een Silezische moeder en zoon van 10, die kort na de oorlog, nadat Silezië door Polen geannexeerd was, naar Duitsland moesten vluchten en daar niet echt welkom waren. Voor de goede orde: zij waren anti Hitler geweest. De vader is gesneuveld. Literaire fictie, nergens te ontdekken of dit verhaal op waarheid berust. Pag. 171-182. Als e-book verkrijgbaar € 4,99.

*Veronica was het enige andere vluchtelingenkind op de (lagere) school. Erlof en zijn moeder besluiten haar ook te laten delen in de opbrengst.

KERSTFEEST 1942

Kerstfeest temidden van duizenden vrouwen
Kerstfeest het feest van de huiselijke haard
Feest van de vrede nu duizenden rouwen
Om wat hun dierbaar en lief is geweest.

Kerstfeest het feest van de vrede op aarde
Nu aan de grenzen de oorlogshel woedt
En uit duizend maal duizenden wonden
Het bloed van proletaren vloeit.

De klokken verkondigen het vrede op aarde
Op de slagvelden liggen soldaten neer
Vertrokken monden, gebroken ogen
Voor hen wordt het geen vrede op aarde meer.

Vrede op aarde luiden de klokken
O, leerden de mensen hun taal verstaan
Dan zou onze roep van waarachtige vrede
Werkelijk in vervulling gaan.

Mien Sneevliet-Draaijer (1894 – 1965)
Verzetvrouw, oud-gevangene Ravensbrück.
Uit: Vrouw in verzet – toen en nu, 1985,
Feministische Uitgeverij Sara.

Foto (1936) Netwerk Oorlogsbronnen

Uit: **Jacoba van Tongeren** en de onbekende verzetshelden van Groep 2000 (1940 – 1945), auteur Paul van Tongeren. Pag. 74. Inmiddels is er nu al een 7^e druk van het boek uit en heeft Jacoba een brug en een standbeeld in Amsterdam. En er gaat waarschijnlijk nog meer komen.

KERST TIJDENS DE HONGERWINTER 1944

Onderstaand artikel werd in 2021 in het online tijdschrift Historiek gepubliceerd. De auteur is WO2-kenner. Hij beschrijft in zijn boek Kerstmis onder vuur de omstandigheden waaronder tijdens de Tweede Wereldoorlog Kerstmis werd gevierd door militairen, burgers en krijgsgevangenen.

De noodtoestand waarin we leefden

Donker, koud en schaars, zo liet de kerstviering van veel bewoners van de steden in het westen zich beschrijven. In een appartement boven Theatercafé De Ijsbreker aan de Amstel in Amsterdam bracht het echtpaar Crone hun kerstdagen voor een groot deel liggend in bed door, want dat was de enige plek in huis waar het warm was. Brandstof om de kachel te stoken was er nauwelijks. Als ze uit bed waren, liepen ze binnenshuis rond met een jas aan en een muts op. Verlichting was afkomstig van een paar kaarsjes en een petroleumlamp, want elektriciteit was er niet. Eten was er evenmin nauwelijks

KERSTGROET GROEP 2000

Deze kerstkaart is waarschijnlijk in 1944 verstuurd. In november 2014 vond ons lid Paul van Tongeren hem tussen papieren van zijn tante Jacoba. Alsnog zijn er toen opnieuw exemplaren van gestuurd naar nazaten van Groepsleden 2000.

De kerstkaart is getekend door de leiding en enkele leden van Groep 2000, onder vermelding van hun codenummer. Code 2000 was Jacoba zelf. Code 1802 was van Kees Reitema, die met Leni Broersma het codificeren deed. Code 2045 was van Leni Broersma, de 'rechterhand' van Jacoba, zij deed met haar de centrale administratie en codificering. Code 1401 was van Gé van der Neut, hoofd van de EHBO-dienst en code 1900 was van Harry Mouthaan, hoofd van de wijkverzorging.

en hun kerstmaaltijd bestond uit niets anders dan winterwinterwortelen. Een kerstboompje hadden ze wel gekocht. Het stel had nog wel wat bloem en boter in huis, maar ze hadden afgesproken dat te bewaren tot oudejaarsavond om pannenkoekjes van te bakken. Met wat stukjes hout konden ze toen een noodkacheltje stoken, waarop ze in een pannetje de pannenkoekjes bakten.

Voor de eveneens in Amsterdam wonende familie Amsberg was er met kerst weinig meer dan de geur van pannenkoeken die de overburen bakten. Zelf hadden ze vrijwel niets te eten. De toen vierjarige dochter Kiki kon zich na de oorlog alleen maar herinneren dat ze een blikje zoete gecondenseerde melk met zijn drieën deelden als kerstmaaltijd. Haar poes was ze ook kwijt. Volgens haar ouders was die gestolen. Het zal die winter niet de enige kat zijn geweest die bij gebrek aan beter vlees belandde in de kookpot.

In Scheveningen was de kerststemming al niet beter dan in de hoofdstad. Volgens visser Cor van Toorn werd er heel weinig van de kerstdagen genoten. Zonder verwarming en met alleen het licht van een kaarsje zat er weinig anders op dan rond een uur of zeven of half acht onder de wol te gaan. De Scheveninger wist dat het 25 december was, maar daar was alles mee gezegd. Sinds september werkte hij in de gaarkeuken aan de Van Alkemadelaan, waar de voedselvoorraden enorm geslonken waren. Gingen er in september nog 20 pakjes boter in de soeppotten van 500 liter, in december was dit nog slechts één pakje. Met sla uit tien kisten erbij moest het mengsel doorgaan voor groentesoep.

Uit: 'Kerstmis onder vuur', auteur Kevin Prenger. Paperback € 26,50, e-book € 6,95. O.a. verkrijgbaar via Bol.com.

HERINNERINGEN ROND KERSTMIS INDIË

Met Kerst 1941

'Van mijn moeder weet ik dat mijn vader een hoffelijke rechttoerechtaan man was, gevat, wel streng, maar vol sarcastische humor. Met Kerst 1941 was hij thuis en kreeg ik een metalen jachtvliegtuigje met opklapbare wieltjes en tinnen soldaatjes. Op oudejaarsdag 1941 sta ik met een gebroken arm – door een val uit een boom – met hem op een foto. Na zijn terugkeer van een actie in de Straat Badung op 20 februari 1942 schreef mijn moeder dat we in Soerabaja op de oprit van ons huis afscheid van hem hadden genomen. Daarna bracht hij onze twee papegaaien naar de bureu. Kennelijk was hij er zeker van dat hij niet meer in dat huis zou terugkeren.'

Verderop:

'Ik heb mijn relatief oudere vader helaas maar kort en in een turbulente tijd bewust meegemaakt. Ik koester de herinneringen. Hij is het algemene toonbeeld geworden van de strijd in Nederlands-Indië, maar bij herdenkingen gaan mijn gedachten ook altijd uit naar de velen die onder zijn leiding met hem zijn gevallen.'

Theo Doorman (1935) in *Het afscheid van mijn vader*. 274. Theo Doorman, zoon van Karel Doorman, overleefde met zijn moeder aanvallen van Japanse vliegtuigen op de vliegboot - een Catalina - waarmee zij naar Australië vluchtten.

Theo Doorman, foto Brabants Dagblad

Kerstmis 1942

'Onze bewakers wisten niets van Joden, alleen van vrijmetselaars, die volgens hen de schuld waren van de oorlog. Het enig joodse dat ik zelf deed was meedoen om met andere Joden vrijwillig op kerstmis 1942 de wacht over te nemen zodat christenen een dienst konden houden. Maar in ons wachtgebouwtje dat aan het Japanse grensde, werd die nacht het gekrakeel over en tegen Zionisme zo luid dat een Japanse soldaat kwam klagen dat ze niet konden slapen.'

Leo Vroman (1915 – 2014) in *Verloren tijd vinden*, Pag. 258. Leo Vroman zat in een aantal jappenkampen in Nederlands-Indië en Japan.

Twee fragmenten uit: *Kom vanavond met verhalen hoe de oorlog is verdwenen*. Uitgave SVB/PUR, 2014. Interviews Ellen Lock. Dit boek is een bloemlezing uit interviews van 1997 – 2014 uit het cliëntenblad *Aanspraak*. Het werd uitgegeven t.g.v. 70 jaar herdenking van het einde van de Tweede Wereldoorlog en gratis cadeau gegeven aan cliënten en medewerkers.

Op de voorkant van het boek Leo en Tineke Vroman, foto Keke Keukelaar

KERSTGROET UIT LISSABON

Ons lid Jurgen Schouten verblijft momenteel voor in ieder geval een jaar in Lissabon. Hij hoopt in april wel bij het lustrum aanwezig te kunnen zijn. In Portugal beginnen ze al vroeg met Kerstmis en daar past hij zich bij aan zoals u kunt zien op de foto. Jurgen wenst u allen mooie feestdagen en een gelukkig, gezond en vredevol 2024.

DAGBOEK VAN DE RUWENBERG 2^e deel De Indische gijzelaars

December 1943

4. Sint Nicolaasviering. A.B. Roosjen deelt sigaren uit aan Mennes, Schrijnen, Dosker, Baak, de Vries en van Beusekom en geschenken voor de Fraters. De huishoudelijke diens zorgt voor speculaas en borstplaat, de firma Lohmeyer uit Barendrecht voor boterletters, de firma Niemeyer voor tabak en sigaren, van Schuppen van de Ritmeesterfabriek uit Veenendaal voor 3 sigaren per man. Uitvoering van de Spaanse kanarie: 1) Het spel begint: Proloog uit de Paljas: Receveur en Baud; 2) Dat wat je niet hebt: Gedicht van van Beusekom, Variatie van Maria Lecina; 3) Sinjo Klaas: Agerbeek, Müller en Caudri; 4) Münchhausen Jr. van van Wermeskerken; 5) Ziet U? Sneltekenen van Epke (van Poelje, Hitler, de Koning van Italië als Sint Nicolaas); 6) De West kijkt U aan: Samson met de Band Deeleman; 7) Een sterk stukje van de baron: van Wermeskerken; 8) Een Rhapsodie in ultraviolet: Juda en v. Balluseck; 9) Rumor in Ruritania: Felderhof, Kröger, van Berkel en v. Balluseck; 10) Van goede getuigen voorzien: A.B. Roosjen. Nr. 13 van de Vaatdoek verschijnt. Inhoud: Op de Uitkijk oftewel: Revue der daverende dingen onzer dagen van Davertje; Sinterklaas 1943 van H. van W.

5. Zondag Sint Nicolaas. Gratis koffie, boterletter en speculaas. De bakkers van Den Bosch zorgen voor gebakjes en banket. De heer de Klerk en het Scheepvaarthuis voor 1 sigaar per man. Spekpannekoeken van de boeren van IJzendijke, voor ieder één. Druiven van het Brabantse Rode Kruis.

24. Spruitjes schoonmaken.

25. Eerste Kerstdag. Nachtmis om 12 uur, daarna ontbijt voor 22 man: spek, worst, rookvlees, kaas, koek, kerstbrood, bouillon, echte koffie, balk en brei etc. met kaarslicht. Ontbijt met spek. Middageten met gehakt en pudding. De eetzaal is versierd. Gratis koffie met banket en koekjes. Er zijn geschenken: van de firma Mignot en de Blok 5 sigaren en 20 cigaretten per man; van de firma Meindertsma toiletartikelen; van de firma Verbunt cognac.

Kerstuitvoering: Verzen van van Drimmelen en van van Beusekom. Muziek van Receveur, Boeke en v. Balluseck en van Monod, van der Feen de Lille en Eilerts de Haan. Kerstverhaal van Pater de Greeve. Kerstspel van ds. Oostran waarin medespelen: van Drimmelen, van Beusekom, Sikkens, Durkstra, van Vessem, Heyl, Kluit. Monod als Adam en Roosjen, van der Harst en Caudri als de 3 Koningen. Fluit van Monod en Bolland. Zang van Frater Vitalis.

26. Tweede Kerstdag. Grammofoonplatenconcert: Sonate G dur van Haydn, 1ste symphonie van Beethoven, Credo van Gretchaninow en ? van Bach. Kerstsouper waaraan medewerkten Matakupan, Hamers, Jacobs, Chömpff, Bish, de Jong, Dijkman, Pater de Greeve etc. met fazant, haas, oesters, soep en wijn.

31. Oudejaar. Rookrantsoen: extra pakje sigaretten van het Rode Kruis. Vragendag: Boer vraagt of van der Giet weggaat. Dit is niet zeker. Ritter vraagt of Donker spreekt. Ja. Noteboom vraagt waarom Prof. Schmutzer met verlof gaat. Wegens dringende redenen. De Savornin Lohman vraagt naar het gaan naar Den Bosch. Straat zegt: "de vijand afbreuk gedaan voor Nederland". Bersma wil geen Lagerunfähige commandant (van der Giet). Timmermans vraagt naar de vitaminetabletten. Deze worden uitgedeeld. Malessy protesteert tegen het woord 'Piet Heinen', zegt dat dit onjuist is; vraag het aan een college van leraren Geschiedenis. Oudejaarsviering in de kantine met punch, koffie en koekjes. Om 7 uur wijding. 8.30 uur Dosker.

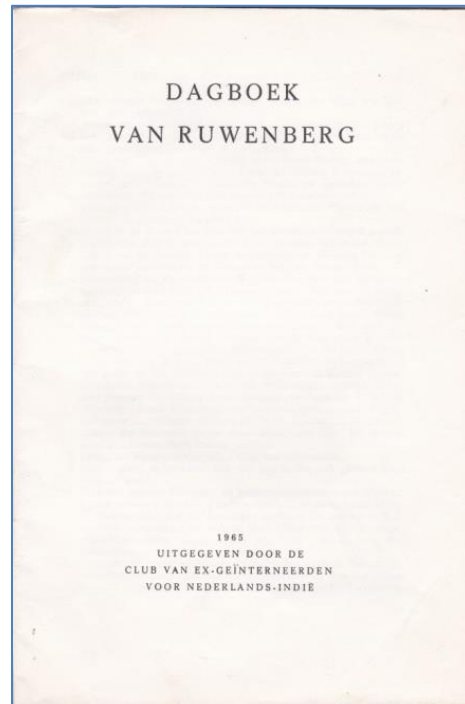
1) Indisch orkest; 2) Voordracht van Pater de Greeve: 'Een reuze som' van Heyermans; 3) Idem van van Wermeskerken: 'Levend schaakspel' (van Münchhausen); 4) Pingpongwedstrijden: Uitslag: 1) Edeling; 2) van Vliet; 3) Steyn Parvé; 4) van Schendel; 5) Horster. 5) Biljartwedstrijd met kegels: Uitslag: 1) Deeleman; 2) de Vries; 3) Streuding en Rijshouwer; 6) Biljart behendigheidsspel met queus: Uitslag: 1) Reedel; 2) van Schendel; 3) Fris. 7) Voetbalspel: Uitslag: 1) Scholte-van der Harst; 2) Horster-Agerbeek; 3) Muller-Edeling; 8) Hengelspel (loterij); 9) Nieuwjaarsgedicht van Roosjen A.B.; Speech van Schrijnen (Mennes was met verlof). Om 12 uur instuif met handjes geven, een glas punch en een mars van het Ind. Orkest. Nr. 14 van de Vaatdoek verschijnt. Inhoud: Wij wensen U voor het komend jaar; Prognostiek voor het jaar 1944 van Toontje; Revue der daverende dingen onzer dagen van Davertje; Boven de veertig van L. Nieuwjaarswensen (Schrijnen, de Huish. Dienst; de Commissie van Bijstand; de vaste eetzaal-corveeërs.

Januari 1944.

1. Nieuwjaar. Gratis koffie en koek. 35 konijnen van een onbekende gever. Film: 'Schijnwerper in de mist'(Ital.).

Een lid gaf uw redacteur een fliederdun boekje van 32 pagina's, geschreven door een onbekende, achteraan staat Einde van het dagboek Ruwenberg 2° deel. En daarna: Vervolg: Vught en Amersfoort. Het is (zo staat op de voorkant) in 1965 uitgegeven door de Club van ex-geïnterneerden van Nederlandsch-Indië. NIOD. Dit zijn de summierde gegevens.

Wat gebeurd is: als reactie op de gevangenneming van Duitsers in Nederlands-Indië hebben de nazi's in ons land mannen opgepakt en als gijzelaar behandeld. Zij zaten eerst in Schoorl, toen in een aparte afdeling van Buchenwald, daarna in Haaren en uiteindelijk in Sint Mischielsgestel, waar De Ruwenberg min of meer bij hoorde. De Ruwenberg (nu een hotel) was een door de Fraters van Tilburg geleid internaat met kostschool. Al te slecht hadden de heren het niet zo lijkt, maar laten we bedenken dat zij constant voor hun leven moesten vrezen.

ZALIG NIEUWJAAR VANUIT DE CEL

Onlangs stuitte ik bij het opruimen van een vergeten lade op een bijzondere nieuwjaarswens in een antiek fotolijstje. De groet is verstuurd vanuit het Huis van Bewaring (HvB) in Maastricht, rond eind 1941 of begin 1942.

Negen politieke gevangenen wensden daarop hun dierbaren een Zalig Nieuwjaar. De pentekening is versierd met een gestileerde levensboom, als teken van hoop, kracht en leven voor degenen van wie zij afscheid moesten nemen. En ongetwijfeld óók voor henzelf. Maar de makers hadden toen natuurlijk geen idee welke ontberingen en verschrikkingen hen nog te wachten stonden.

De zelfgemaakte nieuwjaarskaart is ondertekend door de negen gedetineerden van Zaal BB in het

HvB. Onder hen was ook mijn vader Willem Adriaan Demarteau, roepnaam Willy. Hij maakte deel uit van een Geleense verzetsgroep van enkele tientallen medewerkers, die zich vanaf de zomer van 1941 bezighielden met het vervaardigen en verspreiden van het illegale blad 'Het Vrije Volk'. De 'Courantjes', zoals de verspreiders - vooral mijnwerkers en mijnbeambten - de blaadjes zelf noemden, beoogden de bevolking van Zuid-Limburg en dan vooral de mijnwerkers, middels opiniërende artikelen, binnenlands nieuws en oproepen tot sabotage immuun te maken voor de genazificeerde, misleidende voorlichting van de legale pers. 'Het Vrije Volk' werd op grote schaal verspreid en zelfs door anderen vermenigvuldigd. Algauw was het goed geïnformeerde blad een doorn in het oog van de Sicherheitspolizei in Maastricht.

De Geleense verzetsgroep werd in oktober 1941 verraden door de schoonzuster van Geleendenaar P. Paes, één van de verspreiders van de krantjes en één van de ondertekenaars van de nieuwjaarswens van zaal BB. Zij tipte een Geleense NSB'er, M.J. Ritt genaamd, die vervolgens naar de Sicherheitspolizei stapte. Daarop werd Paes gearresteerd en verhoord. Binnen enkele dagen sloeg hij door. Ruim 30 leden van de verzetsgroep, onder wie ook mijn vader, werden opgepakt en overgebracht naar het Maastrichtse HvB. De meesten van hen werden door het Duits Obergericht veroordeeld tot lange tuchthuisstraffen (gevangenisstraffen met dwangarbeid), variërend van 1 tot 15 jaar.

Mijn vader moest een straf van 5 jaar uitzitten. In februari 1942 werd hij overgebracht naar het Huis van Bewaring in Scheveningen. Vandaaruit werd hij op transport gezet naar het Duitse kamp

Rheinbach, 15 kilometer ten zuidwesten van Bonn. Daar moest mijn vader dwangarbeid verrichten in de steengroeven. Op 16 september 1944 werd het tuchthuis ontruimd. Tot begin april van het daaropvolgende jaar zat mijn vader in de Duitse deelstaat Nedersaksen in een dwangarbeiderskamp bij Eschershausen, dat een buitenkamp was het beruchte Buchenwald. Daar moest hij maandenlang onder erbarmelijke omstandigheden zwoegen in de mijnen. In april werd het kamp ontmanteld. "Van af April '45 is men zonder veel eten met ons op transport gegaan, en wel van de eene plaats naar de andere. (...) Men wilde ons nergens, alles zat vol, en eten was er niet. (...) En zoo kwamen we na 22 dagen geheel uitgehongerd te Butzow aan, 40 km van Rostock", zo verhaalde mijn vader over zijn oorlogswederwaardigheden in een brief uit juli 1945, die berust in het omvangrijke archief van het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies in Amsterdam.

Het nazi-kamp in Bützow, in de Duitse deelstaat Mecklenburg-Voor-Pommeren, werd op 3 mei door het Russische leger bevrijd. Twintig dagen later was mijn vader eindelijk weer thuis bij zijn familie in Geleen, waar hij als trotse drager van het Verzetsherdenkingskruis tot aan zijn overlijden op 14 mei 1986 in een naburig dorp heeft gewoond.

Ondanks de vele ontberingen in de reeks concentratiekampen waarin hij opgesloten zat, heeft mijn vader gelukkig de oorlog overleefd. Hoe het de andere ondertekenaars van deze prachtige nieuwjaarswens voor 1942 van zaal BB is vergaan, is helaas niet bekend.

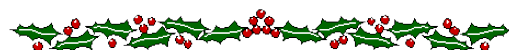
Monique Demarteau (lid KvV)

GOEDE WENSEN BEN VERDUIJN

Een beetje erg bescheiden schreef ons lid Ben zijn naam, maar hij staat er toch echt op, links beneden.

HET GEBEURDE IN HET WESTEN

De Sint Agneskerk aan de Beeklaan te Den Haag

Jaren geleden zagen wij op de televisie beelden van de St. Agnesparochie aan de Beeklaan in Den Haag. Waar buitenlanders uit protest in de kerk waren getrokken en in hongerstaking waren gegaan voor een verblijfsvergunning. Daar er verschillende uitzendingen uit deze kerk te zien waren viel het mij op dat er een schilderij hing van een priester. Dit was een afbeelding van kapelaan Nobel, die veel met het verzet te maken had gehad.

Medio 1943 werd de Vogelwijk, grenzende aan de kuststrook, door het Duitse opperbevel tot spergebied verklaard, men verwachtte toen dat een geallieerde aanval op de Nederlandse kust zou plaatsvinden. Aan de Sportlaan, een belangrijke verkeersader in deze buurt stonden het Rode Kruis Ziekenhuis en een katholieke kerk, om een ruim schootsveld te hebben moesten deze en vele woningen worden afgebroken. Later hebben ze hier tankvallen gegraven en bunkers gebouwd.

Ik woonde in die tijd in de Newtonstraat, een zijstraat van de Beeklaan, ongeveer 400 meter van de St. Agneskerk. In die tijd beschikte men nog over veel geestelijkheid, de Sportlaan kerk beschikte over een pastoor en vijf kapelaans, die verdeeld werden over de Haagse parochies. Onze kerk kreeg kapelaan Nobel, een vriendelijke, Brabantse, joviale man met uitstraling. Hij stond in korte tijd bekend als iemand die geen blad voor de mond nam, na de oorlog werd bekend dat hij met het verzet goede contacten had. Zo werd bekend dat hij in het parochiezaaltje spreekuur hield, als arts in witte jas, waar hij jongens afkeurde voor Duitsland.

Kerstmis viel in 1944 in het weekend, vrijdagavond was er nog een razzia in onze straat geweest en werden 6 jongens afgevoerd. Elektriciteit hadden we al weken niet meer, huizen en de straten waren donker, de tram reed niet meer, en na acht uur mocht je niet meer op straat zijn zonder Ausweiss. Voor de Kerstnacht was dit verbod voor een avond

opgeheven. De nachtmis was in de St Agnes om 24.00 uur, het had gesneeuwd en om 23.30 uur schuifelden mijn ouders en ik richting Beeklaan. De anders zo feestelijke klokken lieten het afweten, immers die waren al eerder uit de toren verwijderd om te worden omgesmolten voor de Duitse oorlogsindustrie. Ook in de kerk was het donker, in het portaal stond een vuurkorf, gevuld met vermoedelijk afbraakhout van huizen uit het Spergebied? In ieder geval probeerde pastoor Wils er nog iets van te maken. Op de communiebank stonden vetpotjes met schapenvet, wat een enorme stank met zich mee bracht, het gaf toch een beetje sfeer, wat op mij als zevenjarige knaap indruk maakte. Het orgel hadden wij in tijden niet meer gehoord. Het was ondanks de oorlog toch een pontificale mis zoals men dat vroeger noemde. Een mis met drie heren en acht misdienaars en het voltallige mannenkoor zong de driestemmige mis van Perosi (volgens mijn vader) afgewisseld met kerstliederen.

De predicatie werd gehouden door kapelaan Nobel, die na de geboorte van het kerstverhaal in een keer met overslaande stem zich afvroeg, wat zij die hun ziel verkocht hadden aan de vijand hier in deze nachtmis kwamen doen. Hij beukte met zijn vuist op de rand van de preekstoel. Daar het duister was in de kerk kon hij de parochianen niet zien, maar het geroezemoes was een teken dat men het met hem eens was, Immers in die tijd mocht men niet praten, laat staan applaudiseren. Nu was het verboden om tegen de bezettingsmacht en haar sympathisanten te provoceren. Ook aanhankelijkheidsbetuigingen aan het Koninklijk Huis, oranje dragen en het Wilhelmus zingen in wat van vorm dan ook waren op zeer zware straffen verboden.

Na de donderpreek van Nobel ging de mis verder, het hoogte punt van de mis was de consecratie. De misdienaars belde met hun altaar schellen en een ieder knielde neer om in gebed een halve aflat te verdienen. Ja dat kon toen nog. De celebrant hief eerst de hostie met de woorden 'dit is mijn lichaam' en vervolgens de kelk met de woorden 'dit is mijn bloed van het nieuwe eeuwige verbond' gevolgd door een stilte waarin iedereen zijn of haar gedachte kon laten gaan dwalen. In deze stilte hoorden wij gestommel op het koor achter in de kerk. En toen ineens de klanken van het orgel, zachtjes maar duidelijk, en werd de stilte verbroken door het mannenkoor dat plotseling het WILHELMUS inzette. De mensen waren overdonderd en keken verbaasd, er werden heel wat tranen weggeveegd. en er was verwarring, maar die werd nog groter.

Kapelaan Nobel kwam naar voren bij het altaar en zette met zijn basstem het tweede couplet in, het orgel werd sterker, iedereen zong spontaan mee. Dit vergeet ik nooit meer. Van mijn vader hoorde

ik later dat men het orgel aan de praat had gekregen met blaasbalgen. Dit was echt een stukje van vaderlandslievendheid in deze rotte oorlog. Mensen die elkaar niet eens kenden, maar waren samen-gebracht door deze omstandigheden.

Een week later viel Nieuwjaarsdag op zondag. De parochiekerk Sint Theresia op de Apeldoornselaan (vermoedelijk om veiligheidsredenen is Nobel daar naartoe overgeplaatst, onder een ander naam?) puild uit bij de mis van 10 uur. Kapelaan Nobel droeg de mis op, zoals gewoonlijk in die tijd met de rug naar de parochianen. Het koor had net het Kyrie gezongen toen wij weer gestommel achter in de kerk hoorde. Maar geen orgelgeluid zoals in de nachtmis. Dit heb ik niet zelf meegemaakt, maar uit zeer vertrouwde bronnen vernomen.

Tot ieders grote verbazing kwamen vier zwaar bewapende Duitsers, met Stahlhelm op en het Mauser geweer in de aanslag via de zijbeuken richting altaar. Nobel had niets in de gaten, twee van hen grepen hem bij de schouders, hij gaf geen weerstand. Tussen twee grimmige uitzijnde Wehrmacht soldaten werd hij via het middenschip in kazuifel met een vast beraden gezicht afgevoerd naar buiten. Onvergetelijk was de uitstraling van deze goede Vaderlander. Wat een Nobel mens was deze, NOBEL. Na de oorlog hoorden wij dat hij op 2 april 1945 in Bergen Belsen is overleden.

Op dezelfde dag in 1945, 's middags om 17.15 uur, werden wij opgeschrikt door een explosie van een V2, afgevuurd van lanceerbasis Ockenburgh en bedoeld voor Engeland. In de Indigostraat en omgeving vielen 24 doden.

In de nachtmis van Kerstmis 1945 werd het schilderij van kapelaan Nobel in aanwezigheid van de bisschop van Haarlem, geallieerde officieren en andere hoogwaardigheidsbekleders onthuld. De beroemde alt Jo Vicent zong de alt rapsodie in een lekker verwarmde, verlichte kerk, en onder de consecratie hoorden wij weer de klokken van onze St. Ágnes.

Dit is een waar gebeurd verhaal.

Ed Abbenhuis

Bron: De Oud-Hagenaar, 19 september 2017.

NIEUWJAARSWENSEN

Gelukkig Nieuwjaar, Lokkich Nijjier (Fries), Zaolig Nuijaor (Maastrichts), Happy New Year, Bonne Année, Frohes Neues Jahr, Feliz Año Nuevo (Spaans), Feliz Ano Novo (Portugees), Buon Anno (Italiaans), Godt Nyttår (Deens), Gott Nytt År (Zweeds), Godt Nytt År (Noors), Szczęśliwego Nowego Roku (Pools), Καλή χρονιά (Kalí Chroniá) (Grieks), Mutlu Yillar (Turks), Новим роком (Oekraïens), שנה טובה (Shana Tova) (Hebreeuws), 新年快乐 (Xin Nian Kuai Le) (Mandarijn), あけましておめでとう (Akemashite omedetō) (Japans). Gelukkige Nuwejaar (Zuid-Afrikaans), Selamat Tahun Baru (Maleis), Boldog Új Évet (Hongaars), с Новым Годом (s Novym Godom) (Russisch), Hyvä Uutta vuotta (Fins).

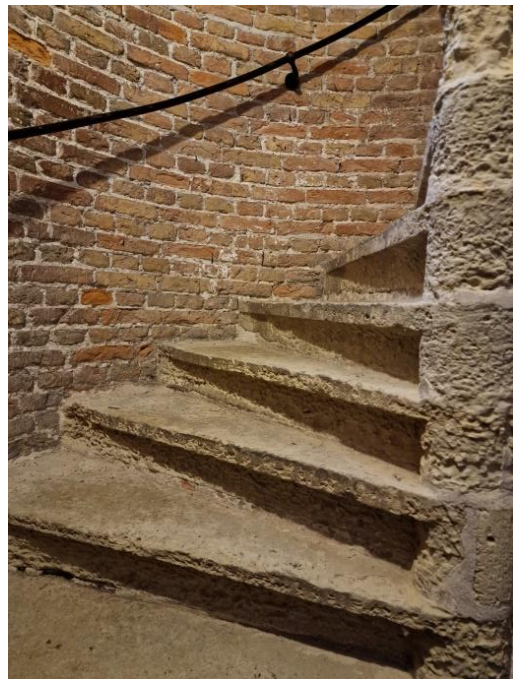

Foto Stompe Toren Zierikzee: Jurgen Schouten

*Deze trap brengt ons naar het
nieuwe jaar, een jaar waarin wij wat
meer vrede op aarde hopen te zien.
Als bestuur wensen wij onze leden en
relaties en hun dierbaren mooie
dagen en gezond en gelukkig 2024.*